

Összefoglaló

A hazai helynévkutatásban nagy hagyományai vannak azoknak az irányoknak, amelyek egy-egy kisebb földrajzi egység helynévkincsének a feltárását végezték el. Az effajta komplex névkorpuszok nyelvészeti–névtani vizsgálatai lehetővé tették az általánosabb, elméleti tanulságok levonását is.

Doktori értekezésemben e tradícióhoz igazodva egyrészt egy konkrét település, Hajdúnánás határnévanyagát az elérhető összes forrást feldolgozva, levéltári és élőnyelvi gyűjtőmunka révén állítottam egybe. E helynévtár alapján aztán részben olyan elméleti kérdéseket jártam körül, amelyek részben magának a névállománynak az összegyűjtése során merültek fel, részben pedig a magyar helynévtani kutatásokban ezidáig kevesebb figyelmet kaptak.

Elsőként olyan terminológiai kérdéseket érintettem, amelyek a korábbi névtani tárgyú munkákban a *dűlőnév*, a *helynév*, a *földrajzi név*, a *határnév*, a *külterületi név* és a *mikrotoponima* fogalmak kapcsán vetődtek fel.

Kitértem a határneveket tartalmazó történeti források, a térképek és a határjárási levelek névhasználatára és névtudományi forrásértékére, illetve az élőnyelvi helynévgyűjtések módszertani problémáira, valamint az általam lefolytatott helynévgyűjtés módszerét is bemutattam. Magának a helynévgyűjtésnek a tapasztalataiból leszűrve arra a megállapításra jutottam, hogy az ilyen nagy kiterjedésű határral rendelkező településeken inkább a határ egy-egy részével kapcsolatban lévők tekinthetők egy-egy névközösség tagjainak, azaz egy településnek mint helynévrendszernek a vizsgálata lényegében a névhasználók névtudás-összességének az elemzését jelenti.

Bővebben tárgyaltam az újkori helynévrendszer egyik sajátos jelenségét, a névbokrosodás folyamatát. Egyfelől a névbokrok egyik sajátos csoportját, az elpusztult, középkori települések neveiből szerteágazó névcsaládok szerkezeti jellemzőit rajzoltam meg, másfelől pedig egy konkrét példán keresztül a névbokrok név- és településtörténeti felhasználhatóságát is felvázoltam.

Végezetül két helynévfajtán, a vízneveken és halomneveken végeztem szerkezeti szempontú, illetve a változási hajlandóságot vizsgáló mikroelemzéseket, amelyekkel elsősorban az volt a célom, hogy lehetővé tegye a későbbi összehasonlító névtani kutatásokat.

Az értekezést záró ötödik egységben a vizsgált település, Hajdúnánás határneveinek névtárát adtam közre, amely 2406 objektum 5475 névváltozatát foglalja magában szócikk formában. A névanyag gerincét a történeti forrásokból (kéziratos és kataszteri térképekről, jegyző-

könyvekből, boszorkányperekből, összeírásokból stb.) származó adatok alkotják: maga a történeti adatállomány közel 200 forrás révén állt egybe. Az ily módon összeállított névanyag szolgált alapul az általam lefolytatott élőnyelvi gyűjtéshez is, amelynek eredményét a névtár ugyancsak tartalmazza.

Az egyes jelenségek leírási keretét a HOFFMANN ISTVÁN által kidolgozott helynévtipológia (1993) biztosította, amelyhez azonban a névszociológia egyes aspektusait is figyelembe vettem. Reményeim szerint az egyes témakörök révén felvetett kérdések majd a továbbiakban alapot nyújthatnak az interdiszciplinaritás révén más tudományok (történettudomány, régészet stb.) számára is.